

Christian Ehrenfried Eschenbach

**Vniversitatis Rostochiensis Rector Modernvs, Christianvs Ehrenfried
Eschenbach, Med. Prof. Et Urbis Pol. De Conservanda Sanitate Qvaedam
Proponens, Resvrgenti Mvndi Servatori Sacros Dies, Omni Cvltv Pio
Transigendos, Cives Academicos Hortatvr**

Rostochii: Typis Adlerianis, [1784?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn877342741>

Druck Freier Zugang

T. 512.

1784. Ostern.

~~M-1256. 421. b.~~

11 April 1784

VNIVERSITATIS ROSTOCHIENSIS RECTOR
 MODERNVS,
 CHRISTIANVS EHRENFRIED
 ESCHENBACH,
 MED. PROF. ET VRBIS POL.
 DE
 CONSERVANDA SANITATE
 QVAEDAM PROPONENS,
 RESVRGENTI
 MVNDI SERVATORI
 SACROS DIES,
 OMNI CVLTV PIO TRANSIGENDOS,
 CIVES ACADEMICOS
 HORTATVR.

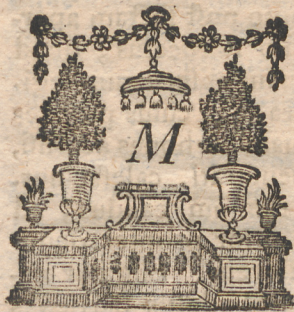
ROSTOCHII,
 TYPIS ADLERIANIS.

2 1256. 421. 6.

UNIVERSITÄT ROSTOCK
CHRISTIANUS ERHARDUS
ESCHENBACH
DE
CONSERVANDA SANITATE
RESERVATI
MUNDI
SACROS
OMNI CIVIT. P. T. T. S. I. G. N. D. O. S.
CIVIS ACADEMICOS
HORTATVS

ROSTOCK
TYPIS ABBATIS

edicina non solum monstrat modum,
 quo aeger a morbo liberatur et cum
 sanitate in gratiam redit, sed etiam
 hominem sanum a morbis tutum sistit.
 Hinc duae istius partes principales
 oriuntur, *Hygieine* et *Pathologia*, qua-
 rum sanitatem praesentem conseruare docet illa, haec deper-
 ditam restituere operam nauat. Et quamuis dentur auctores
 partem medicinae adeo spectabilem, ac quidem *Hygieine* est,
 scientiae medicae obiectum constituere negantes, et solam
 sanitatis

sanitatis amissae restitutionem medico incumbere contendentes, e. g. SCHELHAMMERVS in *Art. Medend. Vniuers.* Propaed. Cap. I. §. VIII. tamen iidem hi auctores, vbi de peste agunt, praecauendae eiusdem normam simul suppeditant, sicque se ipsos refutant, e. g. SCHELHAMMERVS *Art. Med. citat.* Vol. III. Libr. IV. Cap. I. Quisnam quoque, praeter medicum, homini, sanitatis iacturam timenti, consilia dabit recta?

Hygiene ad exsequendum finem regulas proponit tam generaliores, quo pertinent praesidia diaetetica, obseruando scilicet iustum moderamen respectu aëris, alimentorum, animi pathematum, somni et vigiliarum, motus et quietis, excretorum et retentorum; quam specialiores, ad hominum aetatem variam, vitae genus, ad anni tempora, quin et ad morbos nonnullos spectantes.

Aër, ad respirandum absolute necessarius, si vaporibus sit nimium repletus, aut alia ex causa quacunq; impurus, respirationi adeo magis obest, quam prodest, vt non desint exempla subitaneae mortis ab aëre, vaporibus antiquis repleto in cauernâ diu clausa manente; quam homo post factam apertionem incautus intrauit, ast et extemplo suffocatus; quod idem, id est, lethalis euentus, nonnunquam obseruatum legitur de iis, qui somno se dant, in camera, vel cuius parietes recentissime fuerunt calce obducti, vel quam carbonès accensi, sed in praeparando non satis ab igne penetrati, calefaciunt. Praeterea aër aut nimis frigidus, aut nimium calidus, ad respirationem non est aptus; et quidem prior propter densitatem, alter propter raritatem iusto maiorem. Eligatur itaque, quantum fieri potest, temperatus, nec additis particulis peregrinis inquinatus. Quodsi vero vapores, quodammodo copiosi, fugari penitus nequeant, adeoque aër vaporibus permixtus euitari in totum non possit, quale quid e. g. in nosocomiis nonnunquam occurrit, aëris depurationi allaborandum,
tam

tam aëre externo puriori per apertas ianuas fenestrasque ad-
misso, quam suffumigiis accensis, cui fini inseruiunt, carbo-
nibus iniecta ignitis, succinum, gummi benzoe, storax, bac-
cae iuniperi, et in officinis pharmaceuticis reperibilia, puluis
fumalis, massa ad fornacem, candelae fumales, aliaque com-
pluria. In aedibus incolarum urbium, in eundem finem,
exstructae obseruantur fornaces, quarum ad focum ducens
apertura in ipso adest hypocausto, nec non ventilatores,
fenestris hypocausti immissi: haec ambo interim media, pro-
pter angustiores aperturas, multo minorem praestant vsu,
quam aperta hypocausti ianua; ac durante hyeme calor, a
fornace calefacta excitatus, simul auolat eo maiori quantitate,
eaeque inutiles, cum hypocaustorum habitatorum ianuae etiam
hyeme aperiantur subinde, atque hac ratione vaporum quan-
titas sufficiens eliminatur. Porro, quoniam generatim aëris
externi calor mediocris sanitatem tuetur, hinc, durante aestate,
corpus nimium et ad continuum sudorem vsque vestimentis
non obtegatur: hyeme vero calor corpori vestimentis potius
est addendus, quam hypocaustis ultra modum calefactis, qui-
buscum scilicet noxia refrigeratio subita euitari est admodum
difficilis, licet, quoad frigus impune tolerandum, consuetudini
aliquid, imo nonnunquam sat multum, sit dandum: tandem
denique, appropinquante vere, vestimenta per hyemis de-
cursum indui solita, cito nimis haud reiiciantur.

Alimenta quotidie assumit homo, ad resarciendos quo-
tidie humores, per varia corporis emunctoria deperditos.
Ex iisdem *esculentis* vel e carnibus, tam animalium quorundam
domesticorum, quam ferarum parantur, vel e piscibus, vel
e frugibus diuersi generis oleribusque, e quibus singulis carnes
piscisque aut cocta comeduntur, aut assata, aut fumo indu-
rata: frugum plerumque pauca assumuntur cruda, plurima
non nisi cocta. Atque ex iis olera et fructus horei concoctu
omnium creduntur facillima; posthaec pisces, quoad conco-
ctionem facilem in medio quasi positi, numerantur, iique et

marini et fluuiatiles ; concoctu tandem difficillimae ha-
 bentur carnes, cum hac interim distinctione, quod volatilium
 carnes reliquis facilius concoquantur, ceterisque difficiliter
 caro bubula, caro suilla, nec non quaeuis pinguis. Proba-
 tionis locum tenet experientia, quae docet, quod quilibet,
 qui oleribus ad sanitatem vsque vescitur, longe citius recur-
 rentem experiatur famem, prae illo, qui, sub iisdem de cetero
 circumstantiis, carne quadam sese satiavit. Neque excipienda
 veniunt a reliquis congeneribus caro indurata fumo atque
 pisces marini, apud germanos auctores nonnullos, procul a
 nostra prouincia degentes, ambo quoad concoctionem diffi-
 cilem, praetereaque caro dicta quoad creditas proprietates
 noxias, a praeparandi modo relictas, atro notata calculo.
 Commemorata namque caro non differt a cocta, nisi in eo,
 quod ad communicandam ipsi necessariam pro absoluenda in
 ventriculo et intestinis concoctione teneritatem speciale quod-
 dam medium, fumus, adhibeatur ignis culinaris loco, quod-
 que propter actionem fumi lenissimam longior mora ad per-
 ficiendam coctionem hancee requiratur. Pisces vero marini
 generatim durioris prae fluuiatilibus texturae nil obtinent.
 Certissimum interim est, non piscium modo dari, sed carniū
 quoque, alia prae aliis textura teneriori praedita: quod, licet
 pinguis quaeuis, adeoque et pinguis piscium et animalium
 carnis pars, nec sine fundamento, concoctu habeatur omni-
 um difficillima, aliquid tamen dandum consuetudini, cuius
 ope alter edulis quibusdam, et pinguibus et aliis, impune ve-
 scitur, quae alteri, iisdem haud assuefacto, maxima pariunt
 incommoda; quod denique specialis quaedam, nec expli-
 canda, in censum simul veniat corporis humani proprietas,
 qua mediante homo hanc vel illam esculentorum speciem
 penitus et continuo auersatur. Sic dantur, qui asparagi turio-
 nes, eduliorum genus vernale et mitissimum, comedere ne-
 queunt: alii, qui butyrum recens respuunt, non vero idem
 liquefactum; alii, qui ex esu iusculorum carniū elixarum
 stoties, quoties ea assumendi periculum instituunt, mala varia
 expe-

experiuntur, propterea iis vesci, non audentes; alii adhuc, quibus, quem poma recentia spirant, odor est intolerabilis, et sic porro. Ast additamenta in praeparando perpendenda etiam sunt, e. g. quaecunque aceto diutius immersa seruantur edulia, licet per se teneriora, ab addito aceto duriora euadunt; quae multo cum butyro praeparantur, pinguium indolenti ratione concoctionis difficilioris assumunt: praeterea inter olera dantur quaedam, quae manifesta qualitate aromatica praedita sunt, e. g. apium, petroselinum; aut, acris annumerantur, utpote cepa; aut vera constituunt aromata, cinamomum nempe, nux moschata, zingiber, piper, alia; quae igitur in copia addita vim calefacientem, adeoque medicam, exercent. Tandemque auctores nonnulli, pultes e frugibus farinaceis paratas, et cum vel sine lacte addito comestas, sanitati obesse fidem spondent, easque pro commodo vermibus infestorum nido declarant, et collae, qua utuntur biblioepgi, simillimas volunt. Interim nemo eorum probationem ex autopsia desumptam addidit: a pulte, aëri liberiori quiete exposita, sicque putrescente, ac ultimato vermium plena, ad pultem farinaceam in ventriculo et intestinis concoctam non valet consequentia: biblioepus collae suae gluten admiscet, quod e pellibus ouium iuniorum extrahitur coquendo, aut inter edulia locum nullatenus inuenit; praetereaque infantes bene multi, primo aetatis anno, saltem secundo ac tertio, vna cum lacte materno, alimentis farinaceis nutriuntur, cum iisdem sani et salui, optimeque crescentes magnitudine; et quamuis id potissimum rusticorum aliorumque infimae sortis hominum, generatim duriori victui ac laboriosiori vitae generi assuetorum, infantibus contingat, hi tamen infantes in tenera aetate ista nondum possent consuetudine. *Potulenta*, praeteris vsualia sunt: aqua, cerevisia, vinum. Ex hisce eligat sanus quilibet sibi, quod et palato gratum, et corpori salutare experientia testatur: evitetque nimiam potulenti cuiuslibet generosioris ingurgitationem, ne sanguini calor noxius communicetur. Eamque ob causam non bibatur inter prandendum,

dendum, et coenandum vinum, excepto dilutissimo forte, nisi aqua sive permixtum, sive interpolatum: atque cerevisia ad secundariam potius accedat, quam ad primariam, maxime in iis, qui largiorem potum amant. Inter aquas varii generis fluviatilis, ceu levior et purior, ordinarie, nec male, praefertur ceteris.

Animi pathemata sanitatem non offendunt, in gradu mediocri constituta, quoties vero ulterius accrescunt, noxam, eamque aliquando maximam, inferre possunt. Certe in auctoribus annotata leguntur exempla subitaneae mortis e *somno terrore*, itemque ex *ira* vehementi, quin et e *gaudio* subito ac immoderato productae. Quae quidem noxa lethalis, omnisque inde orta alia minor, nec adeo gravis, in ira et gaudio universalem subitamque sanguinis ebullitionem pro fundamento agnoscit: in terrore autem a spasmo oritur, qui, vasa cutis sanguifera quaelibet constringens, sanguinis copiam nimiam ad viscera amandat, in iisdem stasin inflammatoriam ejusque consecutaria excitantem. Ex iisque terror ceteris majus adhuc periculum minatur, quoniam aggressione inopinata et iram et gaudium longo post se relinquit intervallo.

Somno nocturno indiget homo ad reparandas vires, diurnis laboribus consumptas: nec ullus immodicas vigilias sine sanitatis, quin et perpetuas ultimato sine ipsius vitae, dispendio perfert. Tempus eidem impendendum, secundum antiquiores, septem horae perficiunt generatim, prouti notus habet versiculus: Septem horas dormisse, sat est pueroque senique. Interim temporis istius quantitatem omnibus haud prodesse eandem, diversi gradus vires, post labores aliove modo superstites, declarant. Infantibus igitur, nec non senibus, aut quacunq[ue] ex causa debilibus, diuturnior somnus est concedendus; robustis vero et in aetate virili sive media constitutis parcior, saltem per vices, sufficit: habet tamen et consuetudo suam hic, eumque maximum, influxum. Eodem e
funda-

fundamento *somnus meridianus* non conducit, nisi debilioribus, quo nomine jamjam commemorati veniunt infantes, senes, itemque e morbis, praesertim magnis, convalescentes. Ad quaestionem; Num sanis salubre sit, *stragulis* durante somno obtegi, an expediat, leviori potius uti corporis involucre, vel laneo, vel sericeo? respondendum est, quod aliqua hic admit- tenda sit temporum anni et virium differentia; quod perspe- ctu sit facile, sanitatem potius laedi quam servari, corporis durante somno *stragulis* opertione ea, ut istud continuo su- dore diffluat; cum humor, quem e corpore sudor prolicat, minime sit excrementitius, sed laudabilibus annumerandus, in usum corporis varium collocandis; quod igitur sanus et justo corporis robore gaudens, maxime si accedat consuetudo a teneris aliqua, sine sanitatis detrimento leviori utatur invo- lucro dicto; quod debilior autem, isque qui *stragulis* tem- pore etiam aestivo obtegi consuevit, hanc, quam hyeme du- rante necessitas jubet, consuetudinem servare debeat. Utili- ter adhuc, somno se daturus, quaevis et animi pathemata fortiora, et ideas inamoenas seponit, iis namque nil aptius existit, *vigiliis* inducendis immodicis et taedio plenis. Som- nus tandem modum excedens eosdem edit effectus noxios, quos edit quies nimia, de qua in mox sequentibus.

Motus corporis, qui vel perficitur ambulando, equo, curruve vehendo; vel ab opificibus, agricolis, mercenariis, praestitis laboribus cum speciali eoque manifesto ac sat diu durante extremitatum concursu absolvitur; vel pectoris com- motione singulari fit, recitando scilicet concionem, aut viva voce legendo per aliquod temporis decursum: maxima sani- tati emolumenta affert, sanguinis namque circulum promo- vet, et secretionum singularum negotium in proportione de- bita conservat. Modicus interim fit ubique, ac cum viribus corporis congruat semper, necesse est. Immoderatus enim, aut justo diutius protractus, ebullitionem sanguinis ejusque con- sectaria progenerat, sicque sanitati nocumento est.

etiam, quae, moderata, corpus labore viribus exhaustum reficit, si modum excedat, partium solidarum fibras atonia mulcet, quae iterum fluidorum intra easdem cumulum nimium, et secretionum turbas, aliaque mala post se trahit. Eundem hunc effectum noxium exserit somnus nimius, qui quietis est species.

Inter *excernenda*, diversarum in corpore secretionum ope, potissimum annotari merentur transpiratio insensibilis et excretio alvina; inter *retinenda*, praeter reliquis, saliva. Quem influxum habeat in sanitatem *transpiratio*, et quanta sit quotidie, speciatim SANCTORIVS monstravit in *Medicina statica*, sanguinis enim depurationem promovet, quia impuros e corpore blande educit succos, tam eos, qui quotidie inutiles redditi a sanguine circulante secedunt, nec per renes egressum inveniunt: quam eos, qui, plane peregrini, ab extra in corpus per vasa absorbentia penetrarunt. Nunquam ergo per admissum studio aërem frigidiorum suppressatur, ne, valis cutaneis subitaneo spasmo contractis, humores in nimia copia ad viscera amandati noxium ibidem edant effectum. Nec autem, vel motu corporis vehementi, vel calefacientibus assumptis, in verum augeatur sudorem, quoniam sic effectus salutaris praedictus, transpirationi proprius, cessat. Nonnulli in pedibus aut alibi in corpore, loco transpirationis, verum experiuntur sudorem: quibus igitur, ad conservandam sanitatem, idem, evitanda scilicet illius subita suppressio, incumbit. *Excretio alvina* adeo ad sanitatis conservationem concurrat, ut vix ulla derur corporis conditio a naturali recedens, quae plura et adeo diversa inducat mala, quam alvi obstructio, prouti experiuntur ii, qui vel propter vitam sedentariam, vel ex prava consuetudine, vel ob aliam adhuc causam, ejusmodi morbo habituali laborant. Adsunt quidem, qui non nisi quovis biduo, aut die tertio, alvum exonerant, cetera sani. Optime vero sibi consulunt, quicumque, ut alvum quotidie obtemperantem habeant, operam navant.

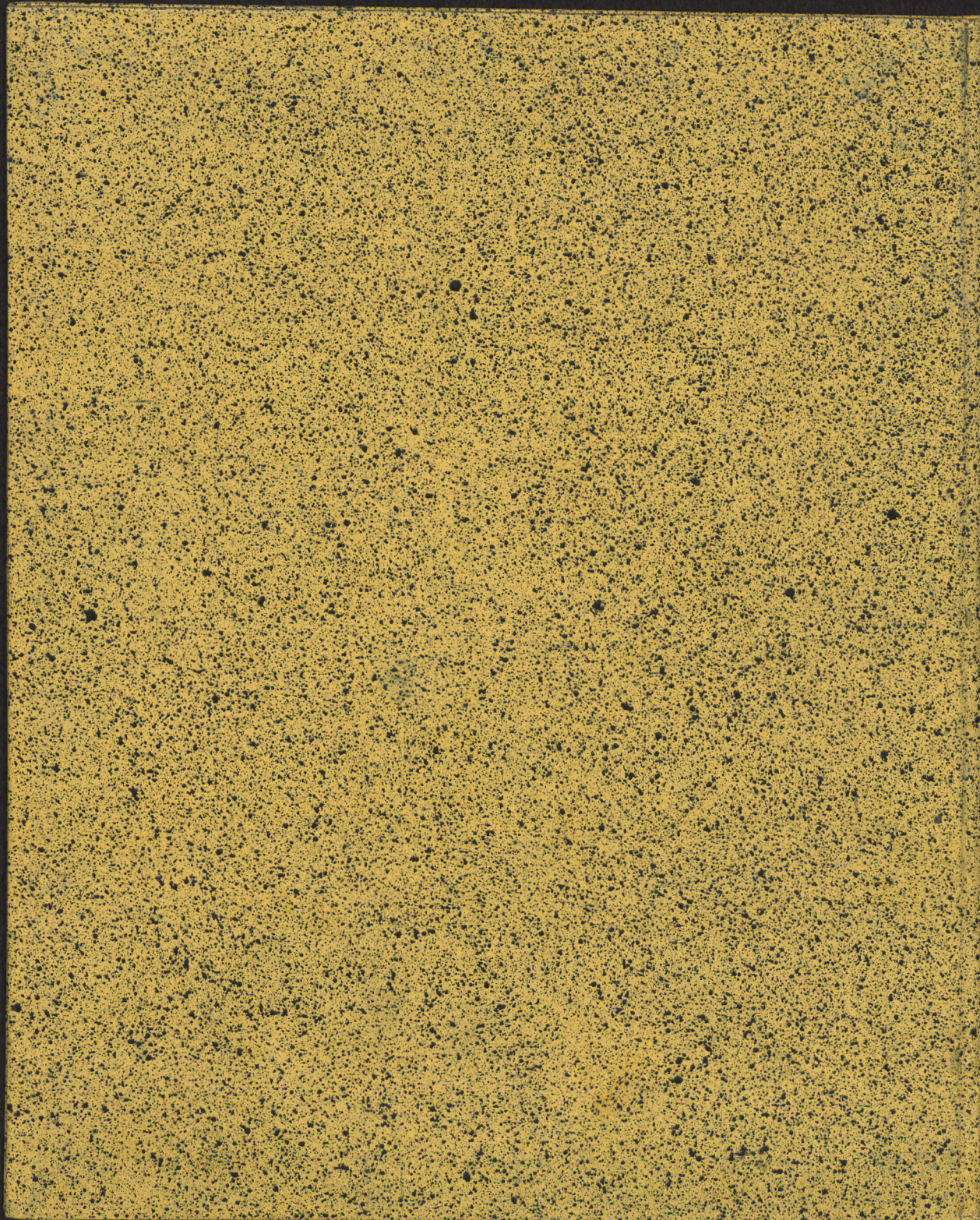
Atque

Atque hoc conamen adjuvat partim potus sufficiens, ne scilicet in intestinis desit humoris intestinalis, ad evacuandam alvum necessarii, copia debita; partim certa dici hora, sive matutina, sive pomeridiana, sive vespertina, huic negotio destinata, atque strictissime observata quotidie. *Saliva* a sputatoribus justo copiosior exspuitur, potissimum tabaci fumum sugendo; ista vero minime est humor aliquis plane excrementitius, quemadmodum hi sibi persuadent, sed potius, quoad maximam partem, e sero constat laudabili ac in usum corporis impendendo. Hoc sese orbat quilibet, qui salivam inutiliter, et in copia majori ex ore ejicit, atque damnum eo majus incurrit, quo strictiori gaudet corporis habitu, superfluos humores serofos non alentis, hinc eorum jacturam notabilem aliquam impune haud ferentis.

Specialiora Hygieines monita respiciunt ad infantes, viros, senes, sexum sequiorem, eruditos, urbium et pagorum incolas, curas sic dictas vernaes, morbos contagiosos, etc. Sed de hisce singulis jam agere, angusti vetant limites Programmatis.

P. P. SVB SIGILLO RECTORALI,
DIE II. APRIL. 1784.

fundamento *somnus meridianus* non conducit, nisi debilioribus
 quo nomine jamjam commemorati veniunt infantes, senes
 itemque e morbis, praesertim magnis, convalescentes.
 quaestionem; Num sanis salubre sit, *stragulis* durante somno
 obtegi, an expediat, leviori potius uti corporis involucro,
 laneo, vel sericeo? respondendum est, quod aliqua hic ad-
 tenda sit temporum anni et virium differentia; quod per-
 etu sit facile, sanitatem potius laedi quam servari, corpore
 durante somno *stragulis* operitione ea, ut istud continuo
 dore diffluat; cum humor, quem e corpore sudor pro-
 minime sit excrementitius, sed laudabilibus annumerandum
 in usum corporis varium collocandis; quod igitur sanis
 justo corporis robore gaudens, maxime si accedat consuetudo
 a teneris aliqua, sine sanitatis detrimento leviori utatur in
 lucro dicto; quod debilior autem, isque qui *stragulis* tempo-
 pore etiam aestivo obtegi consuevit, hanc, quam hyeme
 rante necessitas jubet, consuetudinem servare debeat. U-
 ter adhuc, somno se daturus, quaevis et animi pathemata
 fortiora, et ideas inamoenas seponit, iis namque nil apud
 existit, *vigiliis* inducendis immodicis et taedio plenis. Som-
 nus tandem modum excedens eosdem edit effectus noxios
 quos edit quies nimia, de qua in mox sequentibus.

Motus corporis, qui vel perficitur ambulando, eoque
 currive vehendo; vel ab opificibus, agricolis, mercenariis
 praestitis laboribus cum speciali eoque manifesto ac fatigante
 durante extremitatum concursu absolvitur; vel pectoris commo-
 tione singulari sit, recitando scilicet concionem, aut
 voce legendo per aliquod temporis decursum: maxima
 rati emolumenta affert, sanguinis namque circulum pro-
 ver, et secretionum singularum negotium in proportione
 bita conservat. Modicus interim sit ubique, ac cum virium
 corporis congruat semper, necesse est. Immoderatus et
 aut justo diutius protrahatur, ebullitionem sanguinis ejusque
 sectaria progenerat, sicque sanitati nocumento est.

A 5

